

İklim Değişikliğinde Önemli Bir Gündem: Yerinden Edilme ve Yeniden Yerleştirme

An Important Agenda on Climate Change: Displacement and Resettlement

Gülizar ÇAKIR SÜMER¹

Öz

Amaç: Özellikle kıyı yerleşimlerinde görülen iklimsel afetler insanların daha iç ve yüksekteki bölgelere yerleşmesine neden olmaktadır. Çalışmanın amacı iklimsel afet ve riskler karşısında hükümetler vasıtasıyla gerçekleştirilen yeniden yerleşmelerin neden olduğu sorunların ve bu sorunlardan yola çıkarak yeniden yerleşmelerde önem verilmesi gereken önceliklerin ortaya konulmasıdır.

Tasarım/Yöntem: Giderek artması beklenen iklimsel kaynaklı yer değiştirmelerin etki ve sonuçlarının, henüz sayıca az olan yeniden yerleşmeler üzerinden değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle öncelikle iklimsel kaynaklı yer değiştirme biçimleri incelenmiştir. Araştırma farklı ülkelerde iklim değişikliği nedeniyle hükümetler tarafından gerçekleştirilen yeniden yerleşim projelerinin sosyal, ekonomik, kültüre, mekânsal vb. alanlarda olumlu ve olumsuz sonuçlarının incelenmesine dayalı olarak gerçekleştirilmiştir.

Bulgular: Konuya yönelik farklı ülke örnekleri, yeniden yerleştirilen halk açısından konutta, altyapı ve hizmet sunumunda genel olarak memnuniyetin söz konusu olduğunu ancak ekonomik ve kültürel alanlarda ciddi kayıpların ve olumsuzlukların varlığını ortaya koymaktadır.

Sınırlılıklar: İklim nedenli yeniden yerleşmelerin büyük oranda Asya ve Afrika başta olmak üzere belli başlı ada ve kıyı ülkelerinde söz konusu olması çalışmanın sınırlılıklarındandır.

Özgünlük/Değer: İklim değişikliğinin yıkıcı etkilerinin giderek artması, daha fazla insanın yeniden yerleşmeye tabi tutularak yer değiştirmeye mecbur kalacağı anlamına gelmektedir. Bunun için yeniden yerleşmelerin olumlu yanlarının artırılması gerekmektedir. Örnek incelemeler yoluyla ileride meydana gelecek yeniden yerleşme projelerinin başarılı sonuçlar ortaya çıkarması için gerekli konuların belirlenmesi araştırmanın değerini oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İklim göçü, yerinden edilme, yeniden yerleştirme, iklim soyulaştırması

Abstract

Purpose: Climatic disasters, especially in coastal settlements, cause people to settle inland and higher areas. This study aims to reveal the problems caused by the resettlements carried out by governments in the face of climatic disasters and risks, and the priorities that should be given importance in resettlements based on these problems.

Design/Methodology: The effects and consequences of climate-induced displacements, which are expected to increase gradually, are evaluated based on a small number of resettlements. Therefore, the study first analyzed the forms of climate-induced displacement. The study also examined the positive and negative outcomes of government-led resettlement projects in various countries due to climate change, focusing on social, economic, cultural, and spatial impacts.

Findings: Examples from various countries indicate that the resettled population is generally content with housing, infrastructure, and service provision. However, significant losses and negative impacts in economic and cultural areas.

Limitations: The fact that climate-induced resettlements are predominantly occurring in specific island and coastal countries, especially in Asia and Africa, constitutes a limitation of the study.

Originality/Value: The increasing destructive effects of climate change mean that more and more people will be forced to relocate through resettlement. Therefore, it is important to enhance the positive aspects of resettlements. The unique value of the research lies in its aim to identify the issues necessary for the successful outcome of future resettlement projects through case studies.

Keywords: Climate migration, displacement, resettlement, climate gentrification

¹ Prof. Dr., İnönü Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, gulizar.sumer@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6642-5130

1.GİRİŞ

Günümüzün baskın krizi haline gelen iklim değişikliğinin sosyal, ekonomik ve ekolojik sonuçları vardır. Yerinden edilme veya iklim göçü bu krizin en önemli ve yaygın sonuçları arasında yer almaya adaydır. Kuraklık, sıcak hava dalgaları, çölleşme, orman yangınları, deniz seviyesinin yükselmesi, toprakların verimsizleşmesi, tatlı su kaynaklarının tuzlanması ve azalması, heyelan, aşırı yağmur veya sel olarak kendini gösteren iklim değişikliği geçim kaynaklarına zarar vermekte ve yerleşim alanlarını yaşanmaz hale getirmektedir. Canlı yaşamı için elverişli koşulları ortadan kaldıran sorunlar ulus içinde olduğu kadar uluslararası göçü de artırmaktadır. Bu göçler veya yer değiştirmeler kısa süreli olabildiği gibi kalıcı olarak da gerçekleşebilmektedir.

Güneydoğu Asya'da, 8 milyondan fazla insan Orta Doğu, Avrupa ve Kuzey Amerika'ya göç etmiştir. Afrika'nın Sahel bölgesinde milyonlarca çiftçi, kuraklık ve mahsul kıtlığı nedeniyle kıyılara ve şehirlere akın etmektedir. Sıcak iklimlerden kaçış, mevcut araştırmaların dikkat çektiği ölçüğe ulaşırsa bu, dünya nüfusunun büyük ölçüde yeniden haritalandırılması anlamına gelecektir (Lustgarten, 2020). İklim değişikliği insan yerleşimlerinin sürdürülebilirliğini ve kalıcılığını olumsuz etkilemektedir. İklim değişikliğinin ortaya çıkardığı koşullar karşısında yer değiştirmek zorunda kalan insan sayısı her geçen gün artmaktadır (UNHCR, 2016; Migration Data Portal, 2023). Yani iklimsel göç, siyasi, sosyal ve ekonomik gibi farklı nedenlerden kaynaklarak devam eden göçe önemli bir katkı sağlamaktadır.

İklim değişikliği yaşamın hemen her alanında ciddi değişimleri ve uyuma yönelik çabaları gerektirmektedir. İklim değişikliği zorunlu yeni yerleşim bölgeleri ortaya çıkarma ve insan yerleşimine kapalı yerleşim yerlerinin belirlenmesine neden olma potansiyelindedir. Deniz seviyesinin yükselmesi öncelikle kıyı kesimi için bir sorun gibi görünmesine rağmen daha farklı bölgeleri de etkileme gücündedir. Şöyle ki nüfus hareketliliğinin iç kesimlere doğru yönelmesi sadece kıyıdan hareket eden insanlar için değil, iç kesimlerde yaşayanlar için de bir sorundur. İç bölgelere doğru hareket etme sonucunda kalabalıklaşma, fiyat artışları, yüksek mülk değerleri, kentsel altyapının ve hizmetlerin yetersizliği, sosyal ve kültürel çatışmalar başta olmak üzere hemen her alanda kendini hissettiren sorunlara neden olmaktadır. Kısaca insanın yerleşim tarihi içinde ilk sırada tercih edilen kıyı alanları bu üstünlüğünü, bugünkü gelişmeler karşısında iç bölgelere kaptırma yönünde bir gerilemeyle karşı karşıyadır.

Son araştırmalar, küresel ortalama deniz seviyesi yükselmesinin alçak rakımlı kıyı bölgelerini beklenenden daha erken tehlikeye atabileceğini, kıyı coğrafyasını yeniden şekillendirebileceğini, yaşanabilir kara kütlelerini azaltabileceğini ve kıyıdan önemli göçlerin başlamasına neden olabileceğini ortaya koymaktadır (Geisler ve Currens, 2017). Kiribati, Tuvalu, Maldivler ve Hollanda gibi alçak rakımlı ülkelerde deniz seviyesinin yükselmesine bağlı olarak ciddi derecede sosyal ve ekonomik maliyetler oluşmaktadır. Kıyı bölgelerinde ortaya çıkan iklimsel tehditler ve zararlar karşısında yapıların yükseltilmesi, altyapının güçlendirilmesi, sel bariyerleri (Venedik), deniz duvarları (Hollanda) ya da taşma odaları gibi uyum stratejilerine başvurulmaktadır. Ancak bunların çözüm olmadığı durumlarda son çare olarak yerleşim yerinin terk edilmesi ve yeniden yerleşim seçeneği uygulamaya konulmaktadır.

Planlı şekilde yeniden yerleşime tabi tutulanlar, üst gelir grubu nedeniyle yerinden edilenlere göre daha şanslı olmakla birlikte yine de yer değiştirmenin getirdiği bazı ciddi sorunların muhatabı olmaktadır. Bu çalışmada yerinden edilme iki şekilde ele alınmıştır. Birincisi planlı (hükümet kararı sonucu) yer değiştirme iken diğeri iklim soylulaştırması yolu ile ortaya çıkan yer değiştirmedir. Ancak çalışmanın ana inceleme konusu planlı yer değiştirme ve bu yer değiştirmenin neden olduğu yeni koşulların ortaya konulmasıdır.

Yeniden yerleşim süreci hem hükümetler hem de halk için ciddi maliyetlere sahiptir. Sosyal ve ekonomik maliyetlerin fazla olması, yeniden yerleştirmeyi başarısız hale getirebilmekte ve beklenen amaca hizmet etmesini engellemektedir. Bu nedenle yeniden yerleştirmenin başarılı olabilmesi için hangi konulara önem verilmesi gerektiğinin ortaya konulması gerekir. Bunun için de, farklı ülkelerde gerçekleştirilen yeniden yerleştirmelerin başarılı ve başarısız yönlerinin ortaya konulması önemli hale

gelmektedir. Çalışma, iklimsel nedenli yeniden yerleştirme projelerinde başarıyı etkileyen çeşitli faktörlerin varlığına dikkat çekmektedir.

2.KÜRESEL BİR SORUN OLARAK İKLİM GÖÇÜ VE ETKİLERİ

İnsan hareketliliğinin üç biçimi vardır. Birincisi kişilerin zorla yer değiştirmesi anlamına gelen yerinden edilme; ikincisi kişilerin gönüllü hareketini ifade eden göç ve üçüncü ise kişi ya da toplulukların planlı bir şekilde yeni bir yere yerleştirilme sürecini ifade eden planlı yer değiştirmedir (IFRC, 2020). İklım etkilerine yanıt olarak göç, proaktif bir uyum stratejisi olarak yer değiştirmeye ve yaşamı tehdit eden riskler karşısında zorla yerinden edilmeye kadar değişebilir. Bugüne kadar, bu hareketlilik çoğunlukla ölke içinde ve kentlere doğru gerçekleşmiştir. Ancak iklim değişikliğinin şiddet ve çatışma ile etkileşime girdiği yerlerde göç, sınırötesi bir hareket haline gelmektedir (White House, 2021: 4).

İklım göçmenlerinin çoğu, kuraklık, yükselen denizler veya başka bir hava felaketi nedeniyle evlerini veya geçim kaynaklarını kaybetmelerinden ötürü kendi ulusal sınırları içerisinde genellikle kırsal alanlardan şehirlere doğru hareket etmektedir. Ancak şehirlerin iklimle ilgili karşı karşıya kaldığı sorunlar karşısında ise insanlar artan oranda uluslararası sınırları aşmaya zorlanmakta ve bunlar mülteci statüsü de alamamaktadır(Watson, 2022). Çünkü mültecilerin hukuki statüsünü belirleyen 1951 BM Mülteci Sözleşmesi'ne göre mülteci "vatandaşi olduğu veya her zaman ikamet ettiği ölkenin dışında bulunan; ırkı, dini, milliyeti, belirli bir sosyal gruba üyeliği veya siyasi görüşleri nedeniyle zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korkan ve bu ölkenin korumasından yararlanamayan veya zulüm korkusu nedeniyle oraya dönmek istemeyen kişi (UNHCR, 2011: 3) olarak tanımlanmaktadır. Yani iklim değişikliği nedeniyle yerinden edilen kişiler bu tanım kapsamına girmediğinden mülteci statüsünde değerlendirilememektedir. İklım nedenli olarak artan uluslararası göç hareketliliği karşısında ise ölkeler, sınır kapılarını kapamak, kara ve deniz sınırlarındaki güvenlik önlemlerini artırmak da dâhil olmak üzere çeşitli uygulamalara başvurmaktadırlar.

Fırtına dalgaları, kasırđa ve deniz seviyesindeki alçalıp yükselme gibi artan tehlikeler giderek sıklıkla küçük adalar ve deltalar da dâhil olmak üzere alçak rakımlı kıyı bölgesini tehdit etmektedir. Bu alanların kapladđı alan dünyanın toplam kara kütesinin sadece %2'si iken, mevcut dünya nüfusunun % 10'una ev sahipliği yapmaktadır. Nüfusu 5 milyondan fazla olan mega kentlerin % 65'i bu kıyı bölgelerinde yer almakta ve bu eğilim giderek artmaktadır(Smith, 2009).

İklım değişikliğinin ve felaketlerin olumsuz etkileri genellikle kamu düzenini bozan kötü yönetişim, kıt doğal kaynaklar, kırılđan ekosistemler, demografik değişiklikler, sosyo-ekonomik eşitlişlikler, yabancı düşmanlığı, siyasi ve dini gerilimlerle birlikte şiddetini artırmaktadır (Salazar, 2023). Sorunun büyüklüğu ve yaygınlığı sert politika tercihlerini de şimdiden belirgin hale getirmektedir. Mülteciler, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'dan Avrupa'ya ve Orta Amerika'dan Amerika Birleşik Devletleri'ne yönelirken, göçmen karşıtı tepkiler ise milliyetçi hükümetleri dünya çapında iktidara taşımaktadır (Lustgaten, 2020).

İklım değişikliği tüm ölkeleri etkilemekle birlikte bu etkilere en fazla maruz kalanlar Gelişmekte Olan Küçük Ada Devletleri(Small Island Developing States) başta olmak üzere yoksul ölkelerdir. Nüfus artış hızının fazla olduğu gelişmekte olan ölkelerde arazi üzerinde baskı artmaktadır. Bunun sonucunda ise özellikle sel veya heyelan gibi doğal afetlere uğrama riski yüksek olan alanlar yerleşime açılmaktadır. Bu ölkelerde iktidarların önceliklerinin farklı olmasından ve ekonomik yetersizliklerden dolayı hızlı göç karşısında afete uğrama riski yüksek alanlar insan yerleşimleri açısından serbest bırakılmaktadır. İşte bu denetimsizlik nedeniyle iklimsel afetler karşısında en fazla yer değiştirmeye mecbur tutulanlar da yine bu insanlar olmaktadır.

3.İKLİMSEL NEDENLİ YERİNDEN EDİLME BİÇİMLERİ

Yerinden edilme, genellikle insanların buldukları yerleri ve yerleşim alanlarını istemeden terk etmeleri anlamında kullanılmaktadır. Yani istem dışı bir yer değiştirme hareketidir. Bu yer değiştirme hareketini ifade etmede kullanılan ana kavram ise ölke içinde yerinden edilen/edilmiş kişilerdir.

Ülke içinde yerinden edilen kişiler silahlı çatışma, şiddet olayları ve insan hakları ihlalleri, doğal veya insan kaynaklı afetler nedeniyle evlerinden, sürekli ikamet ettikleri yerlerden kaçmaya, buraları terk etmeye zorlanan veya mecbur bırakılan, uluslararası kabul görmüş bir devlet sınırını aşmamış kişi veya grupları (IFRC, 2020) ifade etmektedir. Şiddet ve çatışma nedeniyle yerinden edilen insanlar genellikle Afrika ve Orta Doğu'da yoğunlukta iken, doğal afetler nedeniyle yer değiştirmeler hem düşük hem de yüksek gelirli ülkelerde kaydedilmektedir. Örneğin kasırgalar Mozambik, Malavi, Madagaskar, Zimbabve ve Komorlar ile Mayotte takımadalarında yüz binlerce insanı evlerini terk etmeye zorladığı gibi ABD ve Kanada'da da yer değiştirmelere neden olmaktadır (International Displacement Monitoring Centre and Norwegian Refugee Council, 2020).

BM Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne göre, 2008'den bu yana her yıl ortalama 21,5 milyon insan sel, fırtına, orman yangını, aşırı sıcaklık gibi hava koşullarına bağlı ani ortaya çıkan tehlikeler nedeniyle zorla yerinden edilmektedir (UNHCR, 2016). Dünya Bankası tahminlerine göre iklim değişikliği, yüzyılın ortalarına kadar 86 milyonu Sahra Altı Afrika'da olmak üzere 216 milyon insanın kendi ülkesinde göç etmesine neden olabilir (World Economic Forum, 2022). 2022 yılında 60,9 milyon kişi ülkesi içinde yerinden edilmiş olup bunun %53'ü ise afet nedeniyle ülkesi içinde yer değiştirmiştir. Bu yer değiştirmelerin %98 i ise sel, kuraklık ve fırtına nedenlidir. Ülke içi yer değiştirmelerde Hindistan, Çin, Pakistan, Filipinler ve Nijerya (Migration Data Portal, 2023) gibi dünya nüfus büyüklüğünde ilk sıralarda yer alan ülkelerin olması ise ayrıca bir önem taşımaktadır. İnsanlar değişen iklimsel koşullarla birlikte büyük oranda kırsal alandan kentlere doğru yönelirken, kentler bu göçe hazırlıksız yakalanmakta ve var olan sorunlar derinleşmektedir. İklim nedeniyle veya afet nedeniyle yerinden edilen insanların çoğu ülkesi içinde yerinden edilmiş durumdadır. Ancak ilerleyen zamanlarda yaşanan afetlerin sıklığı, ortaya çıkardığı zarar ve etkilenen insan sayısı, daha fazla insanın sınır ötesi hareketini ortaya çıkarma potansiyeline sahiptir.

İklimsel nedenlerle özellikle kıyıda içeride olan alt gelir grubunun yaşam alanlarının üst gelir grubu tarafından elde edilmesi söz konusudur. İklimsel afetler, kıyı bölgelerine oranla iç bölgeleri daha güvenli olduğu gerekçesiyle tercih edilir hale getirmektedir. Altyapının geliştirilmesi, fiyatların yükselmesi, vergilerin artması gibi nedenlerle alt gelir grubu bu alanları terk etmek zorunda kalmaktadır. Bu da iklimsel kaynaklı başka bir yerinden edilme biçimidir.

3.1. Planlı Yer Değiştirme

İklim değişikliği, tüm insan yerleşimleri üzerinde değişik biçimlerde etkilere sahiptir. Bu nedenle değişen iklim koşullarına uyum sağlamaya yönelik politikaların hayata geçirilmesi önemli hale gelmektedir. Bu bağlamda bazı yerleşim yerleri için yerinde uyum politikalarının uygulanması mümkün iken, bazıları için ise yeniden yerleşim, tek seçenek haline gelmektedir.

İnsanları bir yerden başka bir yere yeniden yerleştirme çeşitli amaçlara hizmet etmekte ve farklı gerekçelerle yürütülmektedir. Savaşlar, doğal afetler, kentleşme, kalkınma ve altyapı projeleri, sağlık gibi nedenler insanların buldukları yerden planlı bir şekilde yeni bir yerleşim yerine yerleştirilmesinde etkili olan nedenlerdendir. Nedeni ne olursa olsun geçmişteki yer değiştirme ve yeniden yerleştirmelerin sosyal ve ekonomik etkilerinin dikkate alınarak iklimsel afetler sonucu gerçekleştirilecek yer değiştirmelere ve yeniden yerleştirmelere yön vermek gerekmektedir.

Yaşanan iklimsel afetlerin yıkıcı etkileri, beklenen afetler ve etkilerine yönelik çeşitli çalışmaların yapılmasına ve hangi bölgelerin ne tür riskler taşıdığına yönelik tahminlerin ortaya konulmasına imkân tanımaktadır. Örneğin Climate Central (2019) verilerine göre 2100 yılına gelindiğinde, bugün 200 milyon insanın barındığı toprakların kalıcı olarak yüksek gelgit çizgisinin altında kalacağına yönelik değerlendirmeler yapılmaktadır. Bu beklentiler hükümetler için insanları riskli alanlardan daha güvenli alanlara yerleştirme zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır. Uzmanlara göre bir yerleşim yerini terk etmek genellikle son çaredir ve sakinleri tarafından diğer tüm seçenekler tükettikten sonra bu yapılmaktadır. Bazı durumlarda devlet kurumları tarafından, mali ve lojistik desteğin sağlandığı "planlı yer değiştirmeler" yoluyla yeniden yerleşimlere yardım edilmekte veya insanlar buna mecbur bırakılmaktadır (Garay, 2023).

Yer değiştirme, iklim değişikliğinin etkilerine uyum sağlamanın önemli bir biçimidir ve bazı durumlarda geçim kaynaklarına ve refaha yönelik iklim tehditlerine karşı temel bir yanıttır. İşte bu nedenle güvenli, düzenli ve insani olmasını sağlamak için dikkatli bir yönetim gerekir (White House,

2021: 11). İklim değişikliğinin etkilerine maruz kalanların devlet eliyle yeniden yerleştirilmesini ifade eden planlı yer değiştirme bu bağlamda ciddi bir tepki haline gelmiştir. Bazı ölkelerde hükümetler, iklim değişikliğinden etkilenen tüm toplulukları yeniden yerleştirmeyi planlamaktadır (Lindegard ve Funder, 2017).

Planlı yer değiştirme, insanlara yeni bir yere yerleşmeleri ve hayatlarını yeniden inşa etmeleri için gerekli olan kaynakların verildiği bir süreci ifade eder (Bernstein, 2023). Devletin yetkisi altında ve ulusal sınırlar içerisinde iklimsel etkilerden kaynaklanan durumlar da dâhil olmak üzere afetler ve çevresel bozulma bağlamında kişi ya da grupların evlerinden veya geçici yerleşim alanlarından taşınmalarına yardım edilen planlı bir süreci ifade etmektedir. Yani insanlar yeni bir yere yerleştirilerek hayatlarını yeniden inşa etmeleri için gerekli koşullar sağlanmaktadır (Migration Data Portal, 2023). Bu konuda çok sayıda örnek ortaya çıkmıştır. Örneğin Vietnam'da hükümet tarafından yönetilen yeniden yerleştirme uzun bir geçmişe sahiptir. Politika belgelerinin önemli bir kısmı, özellikle 1996'dan bu yana, iklimle ilgili ve diğer çevresel streslere maruz kalmayı azaltmaya yönelik yeniden yerleşim çabalarıyla ilgilidir. Bir uyum stratejisi olarak uygulanan Sellerle Yaşamak Programı kapsamında yükseltilmiş alanlarda temel altyapıya sahip önemli sayıda konut kümeleri oluşturulmuş ve hanelerin yerleri değiştirilmiştir (United Nations, 2014: 3).

in ise ekolojik göçmenler için 1983'te başlattığı yeniden yerleşim planını yakın zamanda genişleterek, dünyanın en iddialı iklim göçü programı haline getirmiştir. Bu programla, yüksek riksli kırsal alanların nüfusunun azaltılması ve daha az riskli büyük şehirlere yerleştirilmeleri amaçlanmaktadır. İnsanları şehir ve kasabalara yerleştirmek aynı zamanda altyapı yatırımlarını hızlandırmada, kentsel alanların genişletilmesinde, ekonominin güçlendirilmesinde, kentleşmenin genel hızının artırılmasında ve yoksulluğun azaltılmasında önemli bir araç olarak görölmektedir. Bunu yaparken kültürel mirasın ve geleneksel yaşam biçiminin korunması da amaçlanmaktadır (Igini, 2021).

Kıyı yükselmesi tehdidi altında olan Fiji'de kıyı yerleşimlerinin çoğu planlı olarak hükümet tarafından yüksek iç bölgelere taşınmaktadır (Garay, 2023). Mozambik'te adaptasyon ve devlet öncülüğünde yer değiştirme olarak yeniden yerleşim kapsamında on binlerce çiftçi daha yüksekte bulunan yeniden yerleşim köylerine taşınarak (Arnall, 2019: 258) fırtına ve sel karşısında koruma altına alınmıştır.

Uruguay'da ise aşırı sellerin ortaya çıkardığı zararları hafifletmek amacıyla Ulusal Yeniden Yerleşim Planı çerçevesinde binlerce aile sele eğimli ve kirli bölgelerden çıkarılarak güvenli arazilerde sağlıklı konutlara yerleştirilmektedir. Bu Plan, aşırı yoksulların ve kendileri için güvenli barınma ve toprak bulmak için gerekli kaynaklara sahip olmayan ailelerin yeniden yerleştirilmesine odaklanmaktadır (UNFCCC, 2014).

Ölkedeki 1,4 milyar nüfusun yaklaşık 170 milyonuna ev sahipliği yapan Hindistan'ın kıyı bölgeleri, değişen iklim koşullarından olumsuz etkilenmektedir. Deniz seviyesinin yükselmesi nedeniyle birçok aile başka bölgelere göç etmekte veya taşınmaktadır. Hindistan'da 1990 ile 2016 yılları arasında kıyı erozyonu nedeniyle 235 kilometrekarelik arazi kaybedilmiştir. Geçim kaynakları ve evlerin tehlikeye girmesiyle birlikte daha güvenli yerlere kaçış gönüllü veya son çare olarak hükümet müdahalesi yoluyla gerçekleştirilmektedir (Panda, 2020).

Yer değiştirmede esas olan şey geçim kaynaklarının iyileştirilmesi; aile ve arkadaşlarla birlikte kalmaktır. Ancak yeniden yerleşimle ilgili kararlarda politik ve kültürel dinamikler daha büyük etkiye sahip olabilmektedir. Kültürel sistemler ve geleneksel geçim kaynakları, mevcut bir yerleşimi savunmaktansa yer değiştirme yoluyla daha iyi korunabilir (López-Carr ve Marter-Kenyon, 2015). Artan afetler sonucu yaşam alanlarının ve geçim kaynaklarının zarar görmesine ek olarak kültürel devamlılığın sağlanması açısından da yeniden yerleştirme gereklilik haline gelmektedir. Yani planlı bir yeniden yerleşim, geçim kaynaklarının ve kültürel sürdürülebilirliğin sağlanması için etkili bir tercih olmaktadır.

Yeniden yerleşime konu olanlar büyük oranda alt gelir grubudur. Çünkü bu insanların sosyo-ekonomik koşulları, afete uğrama riski taşıyan alanlara yerleşmelerini zorunlu kılmaktadır. Bu yıkıcı zararlara karşi yaşam alanlarını güçlendirici yatırımları yapamamaları veya daha güvenli alanlara yerleşme imkânlarının olmaması nedeniyle hükümetlerin bu insanları desteklemesi ve yeniden yerleştirmesi gerekmektedir. Bazı durumlarda yaşadıkları yerleri afetlere rağmen terk etmek istememeleri, bu toplulukların zorlamayla yeniden yerleştirilmesini gündeme getirmektedir.

Ancak bu yer değişikliği kendinden bekleneni her zaman veremeyebilir. Yerleşim yerini(fiziki) değiştirmenin bir amaç olarak başarılı olduğu kabul edilse bile sosyal ve ekonomik boyutlarında aynı başarı sağlanamaması olasılığı yüksektir. Kaldı ki iklimsel etkilerle yer değiştirmesi beklenen insan sayısının fazla olması, hükümetlerin bu konuda hazırlıklı olmalarının gereğini ve önemini ortaya koymaktadır.

3.2. İklim Soylulaştırması Yoluyla Yerinden Edilme

İklim değişikliğinin ilk etkilerinin gözlemlendiği kıyı yerleşimleri deniz seviyesi yükselmesinden ve fırtına dalgalarından zarar görmektedir. Bu nedenle iklim değişikliği, insan yerleşimlerinin yer değişmesinde ve deniz seviyesinden yüksekteki yerlerin yerleşime açılmasında etkilidir. Bu süreç doğal olarak kıyı kesimindeki ve kıyıda içeride olan yüksek rakımlı arazilerin değerlerinin değişmesinde önemli etkilere sahiptir. Bu değer artışını sağlayan şey, üst gelir grubunun tercih ve yatırımlarıdır. Yerleşim yerleri alt gelir grubundan üst gelir grubuna geçmekte yani soylulaştırılmaktadır. Bu koşullarda alt gelir grubu göç etmek zorunda kalmaktadır.

Soylulaştırma, herhangi bir yatırımın yapılmadığı alt gelir grubunun yaşadığı bir mahallenin, üst gelir grubunun buraya taşınması sonucu binaların ve altyapının iyileştirilmesi ve değiştirilmesiyle zengin bir bölgeye dönüşmesi süreci (Cambridge Dictionary, 2024) olarak ifade edilebilir. Küresel iklim değişikliği ise bu süreci desteklemekte ve şehirler için hızlandırılmış soylulaştırma gibi bir durum ortaya çıkarmaktadır. İklim değişikliğinin etkileri, iklim değişikliğine uyum sağlama gerekliliğiyle bazı mülkleri daha çok veya daha az değerli hale getirmektedir. İklimsel kaynaklı afetlere uğrama riski taşıyan şehirlerde yüksek rakımlı mülklerin değeri artarken, alçak kotlardaki mülklerin değeri düşmektedir (Florida, 2018). Yani iklim, soylulaştırıcı yeni bir güç olarak şehirleri yeniden şekillendirmektedir. İklim nedenli soylulaştırma üç farklı şekilde gerçekleşebilir. Birincisi, hava koşullarından bağımsız olarak sahilde olmayan düşük gelirli mahalleler üst gelir grubu için daha çekici hale gelebilir. İkincisi hava koşullarından zarar görme riskinin yüksek olduğu bölgelerde yaşamak, hava koşullarına dayanıklılık önlemleri almak için pahalı kişisel yatırımların yapılmasını gerektirir. Bu yatırımların genellikle düşük gelirli haneler için karşılanamaz olması, bu insanları mevcut mahallelerinden ayrılmaya zorlar. Üçüncüsü, yağmur kanalları, taşkın duvarları gibi pahalı toplumsal yatırımlarla dayanıklılığın artırıldığı alanlar daha çok tercih edilir. Artan vergiler düşük gelirli nüfusa yük olur ve erişilemez hale gelir (Nathan, 2019). Bunlara ek olarak iklim değişikliğinin neden olduğu afetler karşısındaki sigorta bedellerinin yüksek olması gibi ekonomik nedenler de sayılabilir.

Yüzlerce yıldır kıyılar, lüks apartman daireleri, oteller ve kumarhaneler gibi büyük işletmeler için birinci sınıf gayrimenkul olmuştur. Ancak deniz seviyelerinin yükselmesi, kıyı erozyonu ve şiddetli su baskını bu gayrimenkullerde onarım ve sigorta maliyetlerini artırmaktadır. Bu koşullarda birinci sınıf olmayan yerleşim yerlerine doğru yerleşme eğilimi başlar. Bu da çoğunlukla göçmen ve farklı etnik kökenden gelen mevcut sakinlerin yerinden edilmesine ve o yerleşim yerinin soylulaştırılmasına neden olur (Bernstein, 2023). Örneğin Miami’de (Florida-ABD) gayrimenkul yatırımcılarının ve müteahhitlerin düşük rakımlı sahil kesiminden yüksekte olan iç kesimlere yönelme eğilimine girmeleri buradaki kiralari artırdığından, görece yoksul olan yerleşik halk başka yerlere taşınmaya mecbur bırakılmaktadır (BBC, 2023). Buna ek olarak afet sonrası yeniden yapılanma süreçlerinde mevcut alt gelir grubunu dikkate almayan ve üst gelir grubuna hitap eden projelerin geliştirilmesi yönünde eğilimler mevcuttur. 2017’de Houston’da gerçekleşen Harvey Kasırgası sonrasında yerinden edilen ve tekrar şehre dönen ailelerin hızla yükselen kiralarla karşılaşmaları (Hu, 2020) bu eğilimlerin bir sonucudur.

Avustralya’nın Gold Coast kıyı şehrinde iklim değişikliğinin etkisiyle soylulaştırmanın ortaya çıktığı ve mahallelerin sosyo ekonomik profillerinin değişime uğradığı ortaya konulmuştur (Wang vd., 2022). Kanada genelinde deniz seviyesinin yükselmesi yüksek alanları daha değerli hale getirdiğinden, bu bölgelerde yaşayan alt gelir grubunu evlerinden çıkma riskiyle karşı karşıya bırakılmaktadır (FAD Foundation, 2020). Bunlara ek olarak iklime dayanıklılık oluşturmaya yönelik çabaların soylulaştırmayla ilişkili olduğu küçük bir Karayip ülkesi olan Antigua ve Barbuda’da da kendini göstermiştir. İklim krizine bağlı göç ve yerinden edilmeyi önlemek amacıyla hizmet etmesi beklenen yeniden inşa ve direnç oluşturma projeleri ülkede soylulaştırmaya yol açmaktadır (Gould ve Lewis, 2021). Kıyılarda gerçekleştirilmesi

zorunlu hale gelen altyapı guclendirmeye maliyetlerinin sakinlere yansıtılması, zorla bir yerinden edilme şeklinde değil, ortaya çıkan yeni yaşam maliyetlerine katlanamamak sonucu gerçekleşmektedir.

Kentsel alanlarda ortaya çıkan çeşitli risklerden st gelir grubu kaçabilmekte ve nispeten güvenli alanlara yerleşebilmektedir. Mahalle, şehir, bölge ve hatta lke dahi değiştirilerek risk ve tehlikelerden uzaklaşılabilmektedirler. Bu sürecin bir uzantısı olarak st gelir grubu, alt gelir grubunun yaşam alanlarını farklı şekillerde ele geçirebilmektedir. Böylece st gelir grubunun yerleşmesiyle birlikte mülk ve kira değerleri artmakta ve iklim nedenli soylulaştırma yaygınlaşmaktadır. Yani iklimsel etkilerle ortaya çıkan afetler, iklim soylulaştırmasını önemli bir eğilim ve sorun haline getirmektedir.

4. SAHA DENEYİMLERİ: YENİDEN YERLEŞTİRMENİN ETKİLERİ ve BEKLENTİLER

4.1. Yeniden Yerleştirmenin Etkileri

Zorunlu g ya da yeniden yerleştirme yerel koşullara bağlı değişken yoğunluklara sahip bazı sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Bu sorunlar arasında şunlar yer almaktadır (Carnea, 2021): Topraksızlaşma, evsizlik, ötekileştirme, hastalık ve ölüm oranlarında artış, gıda güvensizliği, ortak mülkiyete erişim kaybı, sosyal ayrışma, kadın ve çocuklara yönelik özel riskler vs.

Yeniden yerleşim programları, yerel toplulukların afetlere maruz kalma oranını azaltmayı, yani güvenli olmayan koşullarda yaşayan insanların yeniden yerleştirilmesini amaçlar. Ancak genel olarak, g ve yeniden yerleşimin sonuçları olumlu veya olumsuz olabilir. Yeni fırsatlar ve geçim kaynakları ile artan dayanıklılık yaratabilirler. Aynı zamanda yoksul göçmenlerin, yaşam maliyetleri yüksek olan kentsel alanlara yerleşmesi nedeniyle yeni savunmasızlıklara da yol açabilir (United Nations, 2014). Örneğin Zambiya'da yer değiştirme, bazı ailelerin su kaynaklarına erişimini azaltarak mevcut geçim koşullarını olumsuz etkilemiştir. Vietnam'da yer değiştirme, ev inşaatı ve kamu hizmetleri gibi yeni harcamalara sebep olduğundan hane halkının mali kaynaklarını zorlamaktadır. Yani, yer değiştirme bazı ailelerin eskisinden daha kötü durumda olmasına neden olmaktadır (Lindgaard ve Funder, 2017). Fiziksel olarak güçlü ancak sosyal ve ekonomik olarak zayıf olan yeni yerleşim yerinde farklı sorunlar gün işığına çıkmaktadır. Yeniden yerleştirme fiziksel olduğu kadar ekonomik ve sosyal hayatın, alışkanlıkların da kaybolması anlamına gelmektedir.

Yeniden yerleştirmeye iklimsel veya çevresel zararlara maruz kalma riski büyük lde azalırken, yaşam koşulları ve kamusal hizmetlere erişim açısından daha iyi olanaklara sahip olunmaktadır. Buna en iyi örneklerden biri olarak Dominik Cumhuriyeti'ndeki Enriquillo Gl'nün yükselmesiyle 2014'te birkaç km ötede daha yüksek bir yere taşıyan Boca de Cachn topluluğu gösterilebilir. Bu yer değişikliğiyle su yükselmelerine karşı korunma sağlandığı gibi sağlık ve eğitim hizmetlerine erişim de artmıştır. Ancak yeni yerleşim alanının ana yola uzak olması pazarda ürünlerini satan köylüler için sıkıntı olmuştur (IOM, 2024).

Planlı yer değiştirme, finansman kararlarına ek olarak yer değiştirme esnasında ve sonrasında ortaya çıkan daha karmaşık sosyal, politik ve psikolojik soruları da içerir. Örneğin planlı yer değiştirmede tazminatın adil olmaması, toprak hakları ve geçim kaynaklarının kaybı gibi üzülmesi zor konular vardır. Ya da önceden tarım ve hayvancılıkla uğraşan kişiler için yeni yerleşim yerinde bu imknların olmaması ciddi bir sorundur. Ayrıca yeniden yerleşimde kredi merkezli bir yaklaşımın benimsenmesi, geri ödeme sorunlarına sebep olmaktadır (United Nations, 2014: 3-4; Panda, 2020). Bu nedenle yerleşim yeri değişikliği sosyal ve ekonomik olarak glendirilmemişse yeniden yerleştirilenlerin kırılganlıkları devam edecektir.

Geleneksel bilgi edinme yolları ve kültürel miras, doğası gereği pek çok yerli toplumun geçim kaynaklarına ve yaşamlarına bağlıdır. İklime değişikliği, yerel bilgiye, kültürel mirasa ve insanlara değişen koşullara uyum sağlama konusunda sunduğu dirence yönelik olarak bugün ve gelecek için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır (Pearson vd., 2023). Değişen iklimsel koşullar yerleşim yerleri kadar, kültürel ve ekonomik kayıp anlamına da gelmektedir. şöyle ki, Batı Alaska'nın yerli halkı olan Yupiklerin dilleri bile bu değişimden etkilenmektedir. Çünkü ısınmanın etkisiyle buz tabakasının ortadan kalkması, kalın buz tabakasına ilişkin bazı kelimelerin kullanımını da doğal olarak ortadan kaldırmaktadır (Milman, 2016). Benzer bir sorun Vietnam'da 1985'te yaşanan büyük fırtınadan dolayı teknelerde yaşayan ve balıkçılıkla uğraşan kk tekne sahiplerinin hükümet tarafından karaya

yerleştirilmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu insanlar karaya yerleştirilerek sorun çözülmeye çalışılmış ancak bu süreçte sosyal ağlar ve yaşam kaynakları da değişmiştir (DaCosta ve Turner, 2007). Yani yerleşim yerinin terk edilmek zorunda kalınması yerel dil, kültür, sosyal ağlar ve yaşam biçimi gibi kimlik unsurları ile geçim kaynakları üzerinde aşındırıcı ve yok edici etkiye sahip olabilmektedirler.

Konuya yönelik örnek olaylar, yeniden yerleşimden sonra yaygın olarak arazi büyüklüğünde ve hayvancılıkta azalmanın varlığını ortaya koymaktadır. Bu durum büyük ölçüde arazinin küçülmesinden kaynaklanmıştır. Arazinin küçülmesi hayvanların yaşaması, otlaması veya onlara yem üretilmesi için yeterli alan olmaması gibi sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Yiyeceğin çoğunun satın alınmak zorunda kalınması, çalışma, eğitim vb. amaçlarla şehre günlük gidiş gelişlerin neden olduğu ulaşım masraflarının (Piggott-McKellar, vd., 2020) çoğalması da ek maliyetler olarak yeniden yerleşime tabi olan insanların yerleşim yerlerini terk etmelerinde etkili olan unsurlardır. Yani yeniden yerleşim öncesinde ücret ödenmeyen veya az bir ücretle ulaşılan mal ve hizmetler yeniden yerleşim sonucu daha pahalı hale gelmektedir.

İklim göçünün büyük ölçüde, yoğun nüfuslu ve genellikle sınırlı kaynaklara sahip olan gelişmekte olan ülkelerde beklenmektedir. Bu durum iklim değişikliğiyle birlikte bu ülkelere için arazi ve diğer kaynaklar açısından yeni bir kıtlık çağı anlamına gelmektedir. İklim değişikliği birçok gelişmekte olan ülkede eş zamanlı olarak göçü tetikleyebilir, ulusal ve uluslararası yönetişimi, işbirliğini ve ev sahibi toplulukların sınırlarını zorlayabilir (Kolstad vd., 2022: 2).

Planlı olarak yeniden yerleştirme, insanlar ve topluluklar arasındaki yoksullaşmayı ve geçim konusundaki kırılganlığı daha fazla artırabildiğinden, yeniden yerleştirilenler kendi evlerine dönme veya başka yerlere göç etme eğilimine girebilmektedir. Ayrıca yeniden yerleştirildikleri yerlerde kalmayı tercih edenlerin çoğu da geçimleri sağlama konusunda umutlu değildirler (Waleign ve Lujala, 2022). Örneğin 2019'da Mozambik'in merkezini vuran kasırgada özellikle Beria şehri çok etkilenmiştir. Yeniden yerleştirme ise afet sonrası bir acil önlem olarak alınmıştır. Halkın yerleştirildiği geçici barınma merkezlerinin çözüm olmadığını farkına varan hükümet, 88 bin kişiyi yoğunlukla kırsal alana yerleştirme yoluna gitmiştir (Jacobs ve Almeida, 2021). Oysa kırsal alana ya da başka şehirlere yeniden yerleştirme, kısa süreli ve can güvenliği açısından olumlu olmakla birlikte uzun vadede pek çok soruna neden olmaktadır. Yeniden yerleştirme, başta geçim kaynakları açısından olmak üzere sosyal açıdan da sıkıntılıdır. Çünkü düzenli bir işi olanların işine olan mesafesinin artması, yeterli altyapı ve sosyal donatıların tamamlanmamış olması gibi durumlar, yeniden yerleştirmeden beklenen faydanın sağlanamadığının ifadesi olarak görülmektedir. Ayrıca kırsal alanda ya da şehirde tarım, hayvancılık veya belli bir iş kolunda çalışmayı kendine geçim kapısı yapan kişiler için bu koşulların ortadan kalkması, yeniden yerleşim alanının terk edilmesi için zorlayıcı bir sebep haline gelmektedir.

2015'ten 2050'ye kadar dünyanın kentsel nüfusunun neredeyse iki katına çıkması beklenmektedir. Bunun nedeni, iklim değişikliğinin harap ettiği kırsal alanlardan gelen göçmenlerin ekonomik ve sosyal istikrar arayışıyla şehirlere yönelmesidir. Ancak dünyanın en hızlı büyüyen şehirlerinin çoğu hâlihazırda kendi iklim sorunlarıyla başa çıkmada ciddi yetersizliklere sahiptir (Blaine vd., 2022). Daha fazla insanın şehirlere yönelmesi eşitsizlik, yoksulluk ve kayıt dışılık (kayıt dışı çalışma ve yerleşimler) ile ilgili mevcut hassasiyetleri ve çevresel risklere maruz kalanların durumunu kötüleştirebilir. Bu durum şehirlerin iklim değişikliğine uyum sağlama kapasitesi üzerindeki baskıyı da artırmaktadır (Warn ve Adamo, 2022).

Hangi nedenlerle yapılsa yapılsın yer değiştirme planlarının etnik ve kültürel kimlik konularına duyarlı olması da ciddi öneme sahip bir konu özelliğindedir. Ev sahibi toplulukla, yeni yerleştirilen topluluk arasındaki gerginlikleri önleyecek tedbirlerin alınmasına olan ihtiyaç artmaktadır. Çünkü ev sahibi topluluk için mevcut toplum hizmetleri ve doğal kaynaklar üzerindeki baskılar önemli birer endişe kaynağı (Brookings Institution, 2014:13) haline dönüşmektedir.

Değişen iklimsel koşullarla birlikte artan afetler, yerleşim yerlerini yaşanamaz hale getirmektedir. Bu etkilerle yerleşim alanlarını terk etmek zorunda olanlar gibi tüm toplum da ciddi bedeller ödemek zorunda kalmaktadır. Göçün gelişigüzel veya plansız olması, toplumsal olarak katlanılmak zorunda kalınan yükleri artırmakta; sosyal, ekonomik ve çevresel sorunlara neden olmaktadır. Bu nedenlerle, yeniden yerleştirmenin planlamaya dâhil edilmesi önemli yararlar

sağlamaktadır. Ancak yeniden yerleştirilenlerin sosyal ve ekonomik koşularının ortadan kalkması, yeniden yerleşim uygulamalarının başarısını azaltmaktadır.

4.2.Yeniden Yerleştirme Politikalarından Beklenenler

Yeniden yerleştirmede etkin politika geliştirmenin zorlukları arasında afet riskinin ve oluşumunun artan karmaşıklığı, bilgi ve kapasite eksikliği ile yasal sorumluluklar gibi faktörler yer almaktadır (Smith, 2018). Örneğin Hindistan'daki mevcut politikaların çoğu, muson ve kasırğa gibi hızlı gelişen felaketslere bağlı yerinden edilmeleri ele alırken, kıyı erozyonu gibi yavaş başlayan felaketler nedeniyle yerinden edilmeler henüz politika düzeyinde bir yer bulamamıştır. İklim değişikliğinin getirdiği zorlukların göz önüne alınması, Hindistan'da planlı geri çekilme konusunda geleceğe yönelik ulusal düzeyde bir politikayı gerektirmektedir (Panda,2020).

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (OHCHR)'ne göre planlı yer değiştirme, genellikle son çare olarak başvurulacak bir önlem olmalıdır. Devletler zorla tahliyelerden kaçınmalı ve bunlara karşı koruma sağlamalıdır (OHCHR, 2024). Bu nedenle mümkünse, yerinden edilmeyi önlemeye ve en aza indirmeye yönelik yerel önlemleri ifade eden yerinde adaptasyon (IOM, 2022: 1) öncelikli politika olmalıdır. Yani topluluklar yerinden edilmeden önce mevcut yerleşim alanında direnç oluşturmaya yönelik adımlar atılmalıdır. Buna ek olarak iklime dirençli geçim kaynaklarının ve koşulların oluşturulması, ekonomik gerekçelerle yer değiştirmenin ya da yeniden yerleşmenin önlenmesinde anahtar role sahiptir. Yerleşim yeri kadar geçim kaynaklarının da iklime dirençli hale getirilmesi esastır.

Planlamacı ve uygulamacılar için yer değişikliği belli bir iklimsel tehlikeye karşı yanıt olarak algılanmakla birlikte, yer değişikliği başka sorunlara neden olabilmektedir. Örneğin Zambia ve Vietnam'daki bazı planlı yer değiştirme vakaları yer değiştirme karar ve uygulamalarında dikkate alınması gereken hususları ortaya koymasından önemlidir. Bunlar, yer değiştirmeye daha geniş bir dayanıklılık açasından bakılması, yer değiştirmenin siyasi çıkarlar için değil gerçekte ihtiyaçların karşılanmasına hizmet etmesi ve çatışmaların çözümüne destek olunmasıdır (Lindegard ve Funder, 2017). Hükümetlerin, yeniden yerleşim yeri belirlemede belli önceliklere ağırlık vermesi gerekmektedir. Yeniden yerleşimin kalıcı olması belli koşulların varlığı ile mümkündür. Mesela ülkede tekrarlanan afetlerin sıklığına ve türüne göre bu afetlere daha az maruz kalan yerleşim yerlerinin önceden belirlenmesi ve bu yerleşim yerinin de yeniden yerleştirilecek toplulukların mevcut gelir kaynaklarını devam ettirebileceği özellikte olması gerekir. Buraların tanıtımının yapılması ve vatandaşın önceden görerek oradaki yaşam koşulları hakkında bilgi sahibi olması sağlanmalıdır. Yani farklı yeniden yerleşim alanlarından hangisinde kalabileceğini belirlemesi önemlidir. Örneğin (Salifu, 2021) Gana'da iklim kaynaklı yer değiştirme sonucunda yeni evlerin betondan yapılmış olması ve özellikle tuvalet olanağı sunması yeni yerleşim projesinin vatandaşlar tarafından başarılı görülmesine neden olmuştur.

Yeniden yerleştirme, insanların geçim kaynakları üzerinde ciddi etkilere sahiptir. Bu nedenle, yeniden yerleştirme bir konut projesi olarak tasarlanmışsa beklenen amaca hizmet etmesi beklenemez. Yerleştirilen insanlar için geçim kaynağı ve düzenli gelirin elde edilmesi o yerde kalıcı olup olmayacaklarını belirleyen bir ölçüttür. Bunun için ekonomik fırsatlar sunacak şekilde yerleşim yerinin belirlenmesine dikkat edilmelidir. Yeniden yerleştirilen insanlara zorunlu geçim kaynakları sunmak bir seçenek olsa da çeşitlendirilmiş seçeneklerin sunulması başarı düzeyini ve kalıcılığı artırma potansiyeline sahiptir. İş sahalarına (sanayi, liman vb.) ve tarım alanlarına kolaylıkla ulaşımı sağlayacak alt yapının tesisi gereklidir. Eğer tarım yapılacaksa, tarım arazilerinin ekime hazır hale getirilmesi önemlidir. Aksi halde uygun geçim koşulları ya da seçenekleri sunulmaması insanların yeniden göç etmesine neden olacaktır.

Planlanan herhangi bir yer değiştirmenin, hane halkı, topluluk, sosyal uyum ve akrabalık bağlarına saygı göstermesi; bunların sürdürülmesine imkân tanınması ve aileleri ayılmaktan kaçınması (White House, 2021: 5) gerekmektedir. Bu konuya yönelik çeşitli çalışmalar vardır. Örneğin Sri Lanka'da tsunami ve heyelan sonucunda yeniden yerleştirilenler üzerinde yapılan çalışma bulguları, afetten etkilenen toplulukların çoğunluğunun etnik köken, din, sosyal çevre, doğal çevre, geçim ve yaşam tarzı gibi kültürel faktörlerle ilgili çeşitli sorunlar nedeniyle yeniden yerleşimden memnun olmadığını ortaya koymaktadır (Siriwardhana, vd., 2021). Kolombiya'da aşırı yağışlar ve heyelanlar

nedeniyle 2010'da Gramalote kasabası tamamen yok olmadan önce taşınmak için yeterli zamana sahip olabilmış ve farklı geçici yerleşim yerlerinde kaldıktan sonra hükümet tarafından yeni bir yerleşim yeri oluşturularak halkın yerleşmesi sağlanmıştır. Şehrin aniden terk edilmesi, arkadaş ve komşulardan ayrı kalınması travmatik etkiler ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle konut dağıtımında büyük ölçüde topluluğun eski mekânsal organizasyonu dikkate alınmıştır (Smith ve Arenas, 2015).

Uyum politikaları içinde yeniden yerleşimin önemli bir yer tutması gerekliliği de kabul edilmelidir. Yeniden yerleşimin önemli bir ilkesi, bunun yalnızca son çare olarak görülmesi gerektiğidir (Arnall, 2019: 256). Risk azaltma önlemleri uygulanamaz hale geldiğinde ya da tükendiğinde insanların risk altındaki bölgelerden taşınmasına yardımcı olma (C40 Cities, 2022) gündeme alınmalıdır. Güvenli, hızlı ve ucuz bir göç sürecinin sağlanması, yeniden yerleştirilecek topluluklar açısından gerekli ve önemlidir. Hükümetlerin ulusal sınırlar içinde bu koşulları sağlaması, toplulukların güvensiz yerleşim yerlerinden daha kolay vazgeçebilmelerinde etkili olacaktır.

Yeniden yerleşim mecburi hale gelmişse, uygun yeni yerleşim alanları konusunda yetkililer ve halk arasında ortak bir tartışma yapılması, insanların taşınmadaki istekliliğini artırmaya yardımcı olacaktır. Hedef kitle erken bir aşamada karar alma sürecinde yer alırsa, yeni yerleşim yerlerinin geliştirilmesi ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi konularına daha fazla sahip çıkabilirler. Böylece yeniden yerleşim, iklimle bağlantılı yerinden edilmeye karşı kalıcı bir çözüm olarak görülebilir (Jacobs ve Almeida, 2021).

5.SONUÇ

Değişen iklim nedeniyle insan yerleşimlerinin yeniden oluşturulması, hükümetler için önemli bir gündem ve politika konusu haline gelmektedir. Ciddi düzeyde sosyoekonomik boyutlara ve etkilere sahip olabilecek özellikleri bulunan insan yerleşimlerinin taşınması konusunda hükümetlerin şimdiden hazırlıklara başlaması gereği ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada iklim değişikliğinin neden olacağı en önemli sorunlardan biri olarak insan yerleşimlerinin yeniden belirlenmesi ve bu alanlara yerleşimin sağlanmasının zorunluluğuna dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

İklim değişikliğinin, gelecek dönemde daha fazla afete ve zarara neden olacağı beklenmektedir. Bu tablo, insan yerleşimleri açısından, önemli değişimlerin ve yeniden yerleşimlerin artacağına yönelik bir işaret. Afetlerin yoğunluğu ve sıklığı arttıkça birçok insan yerleşiminin, önleyici bir afet yönetimi stratejisi olarak yeniden belirlenmesi kaçınılmaz bir hal almaktadır. Yerinde uyum çabalarının yetersiz kalması ya da daha az uygulanabilir olması halinde hükümetler için halkın yeniden yerleştirilmesi tek ve en uygun seçenek haline gelmektedir. Bu süreç çevresel, ekonomik ve sosyal açıdan insan ihtiyaçlarına cevap üretebilen yeni yerleşim yerlerinin planlanmasını gerekli kılmaktadır. Geleneksel noktada iklim değişikliği, yerleşim yeri planlamanın itici gücü haline gelmektedir.

Bugün iklim değişikliğinin en önemli etkileri su ve hava olayları olarak gerçekleştiğinden en büyük zararlar ve dolayısıyla yer değiştirme kararları kıyı bölgeleri için alınmakta ve uygulanmaktadır. İnsanlar kıyı bölgelerinden iç bölgelere, alçak bölgelerden yüksek bölgelere doğru yerleşme eğilimine girmektedir. Bu yer değişikliği ev sahipliği oranının artması, konutların daha sağlam, sağlıklı ve kullanışlı olması, alt yapının gelişmiş olması gibi olumlu sonuçlar ortaya çıkardığı gibi ciddi sorunlara da neden olabilmektedir. İklim kaynaklı yer değiştirmeler ve yeniden yerleştirmelere ilişkin ortaya çıkan örnekler, yeniden yerleştirmeye yönelik endişelenilmesi gereken durumların varlığına işaret etmektedir. Ayrıca iklim soylulaştırması yerinden edilmeyi artırdığı gibi mevcut sosyoekonomik eşitsizliklerin derinleşmesindeki önemli bir neden haline gelmektedir.

Yavaş seyreden afetler ve tehditler hem yönetim hem de afetlerden etkilenen halk için daha geniş zamanda ve planlı şekilde yer değiştirmenin gerçekleşmesini sağlayarak ani, hızlı ve plansız yer değiştirmelere göre olumlu etkiler ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenlerle iklimsel felaketlerin mevcut ve beklenen etkileri dikkate alınarak hem var olan yerleşimlerin kademeli olarak taşınması hem de yeni yerleşim alanlarının belirlenip ilan edilmesi gerekmektedir.

Yeniden yerleşim faaliyetleri, yeniden yerleşime maruz kalan toplulukların yararına olacak şekilde gerçekleştirilmelidir. Adil ve eşit davranılması, önceki yaşam koşullarından daha iyi koşulların sunulması, yeniden yerleşimden beklenen temel öncelikler olmalıdır. Ancak yeniden yerleştirmede

fiziksel dayanıklılığa odaklanması, bu yer değiştirmenin ekonomik ve sosyal maliyetlerinin yüklenildiği veya yklenilmek zorunda bırakıldığı topluluklarda daha fazla yoksullaşmaya ve sosyal aşınmalara neden olabilmektedir. Deneyimler, yeniden yerleştirmelerin sosyal ve ekonomik alanları içeren geniş bir perspektifle ele alınmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Yerleşim yerinde konut başta olmak üzere altyapının sağlıklı olması, hizmetlerin kaliteli ve kesintisiz sunulması önemlidir. Bunlara ek olarak ve en az bunlar kadar önemli olan Şey ise üretim faaliyetleridir. İnsanlara mümkünse eski üretim faaliyetlerine devam edecekleri koşulların sunulması, bu mümkün değilse yeni geçim kaynaklarının oluşturulması, yerleştirmenin amaca ulaşmasında önemli bir işleve sahiptir. Yeni geçim kaynaklarının neler olabileceği konusunda hükümet, yerel yönetimler, özel sektör ve STK'lar tarafından bilgilendirme ve desteklemelerin yapılması önem taşımaktadır.

İklim kaynaklı yeniden yerleştirmede, toplulukların kültürlerini, geleneklerini sürdürmelerine imkân tanınması önemlidir. Bu koşulların sağlanamadığı yerleştirmeler kısa sürede kültür ve kimlik kaybına neden olmaktadır. Bu bağlamda yeniden yerleştirmenin ana amaç olan insan hayatının korunmasına ek birtakım işlevleri de gerçekleştirmesine önem verilmelidir. Bu sayede insan hayatı korunarak topluluk çeşitliliği de sağlanmış olur.

Sonuç olarak, iklim değişikliğinin etkilerine karşı bir uyum aracı olan yeniden yerleştirmelerin, sadece afete maruz kalma riskini azaltma boyutuyla değil, sosyal ve ekonomik dayanıklılığın gerçekleşmesine katkı yapacak boyutlarıyla da ele alındığında faydasının yüksek olması beklenebilir.

Etik Beyan: Bu alışmada "Etik Kurul" izini alınmasını gerektiren bir yöntem kullanılmamıştır.

Ethics Statement: In this study, no method requiring the permission of the "Ethics Committee" was used.

KAYNAKA

- Arnall, A. (2019). Resettlement as climate change adaptation: what can be learned from state-led relocation in rural Africa and Asia? *Climate and Development*, 11(3), 253–263. <https://doi.org/10.1080/17565529.2018.1442799>.
- BBC (2023, Kasım 28). *İklim değişikliği: deniz seviyesi ykseldike Miami'de kiralar da artıyor*. <https://www.bbc.com/turkce/articles/c6pxdd9k3wko>.
- Bernstein, B. (2023, May 11). *People on the move: reporting on migration, mobility and displacement in the age of climate change*. <https://earthjournalism.net/resources/people-on-the-move-reporting-on-migration-mobility-and-displacement-in-the-age-of-climate>.
- Best K. & Jouzi, Z. (2022). Climate gentrification: methods, gaps, and framework for future research. *Frontiers in Climate*. 4(828067). doi: 10.3389/fclim.2022.828067.
- Blaine, T., Canney, J., Kline, J. & Locke, R. (2022, June). *Climate change, migration and the risk of conflict in growing urban centers*. United States Institute Of Peace. <https://www.usip.org/publications/2022/06/climate-change-migration-and-risk-conflict-growing-urban-centers#:~:text=From%202015%20to%202050%2C%20theof%20economic%20and%20social%20stability>.
- Brookings Institution (2014). *Climate change and internal displacement*. <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/Climate-Change-and-Internal-Displacement-October-10-2014.pdf>.
- Cambridge Dictionary (2024). *Gentrification*. https://dictionary.cambridge.org/dictionary/_english/gentrification.
- Carnea, M.M. (2021). The risks and reconstruction model for resettling displaced populations. In: M. Koch-Weser, S. Guggenheim (Eds.) *Social development in the World Bank* (235-264). Switzerland: Springer. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-57426-0_16.

- C40 Cities (2022, March). *Why cities must prepare for climate migration*. https://www.c40knowledgehub.org/s/article/Why-cities-must-prepare-for-climate-migration?language=en_US.
- DaCosta, E. & Turner, S. (2007). Negotiating changing livelihoods: the sampan dwellers of Tam Giang Lagoon, Viêt Nam, *Geoforum*, 38(1), 190-206. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2006.08.003>.
- FAD Foundation (2020). *Climate change and climate gentrification*. <https://fadfoundation.org/climate-change-and-climate-gentrification/>.
- Florida, R. (2018, July 11). 'Climate gentrification' will deepen urban inequality. *Huffpost*. https://www.huffpost.com/entry/climate-gentrification-will-deepen-urban-inequality_n_5b46150fe4b0c523e26514bd.
- Garay, E. (2023, October 31). Environmental disasters and 'dark' tourism: The modern-day ghost towns created by the climate crisis. *CNN*. <https://edition.cnn.com/travel/modern-day-ghost-towns-climate-crisis-scen/index.html>.
- Geisler, C. & Currens, B. (2017). Impediments to inland resettlement under conditions of accelerated sea level rise, *Land Use Policy*, 66, 322-330. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2017.03.029>.
- Gould, K.A. & Lewis, T.L. (2021). Resilience Gentrification: Environmental Privilege in an Age of Coastal Climate Disasters. *Front. Sustain. Cities*, 3:687670. doi: 10.3389/frsc.2021.687670.
- Hu, S. (What is climate gentrification?. <https://www.nrdc.org/stories/what-climate-gentrification>.
- IFRC (2020). *Displacement and climate-key terms*. The International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, https://ctk.climatecentre.org/downloads/modules/training_downloads/2g%20FactSheet%2002%20-%20Displacement%20and%20Climate%20-%20Terminology.pdf.
- Igini, M. (2021). *How ecological migration in China could succeed without breaking rural traditions*. <https://earth.org/how-ecological-migration-in-china-could-succeed-without-breaking-rural-traditions/>.
- International Displacement Monitoring Centre and Norwegian Refugee Council (2020). *Global report on internal displacement 2020*. <https://www.internal-displacement.org/sites/default/files/publications/documents/2020-IDMC-GRID.pdf>.
- IOM (2022). People on the move in a changing climate-linking policy, evidence and action. <https://publications.iom.int/system/files/pdf/PUB2022-094-L%20COP27%20Policy%20paper%2020Oct22%20Final.pdf>.
- IOM (2024). *Planned relocation: four points to consider in a changing environment*. <https://rosanjose.iom.int/en/blogs/planned-relocation-four-points-consider-changing-environment>.
- Jacobs, C. & Almeida, B. (2021). Government-led resettlement after natural disasters as a durable solution? the case of cyclone Idai. *Refugee Survey Quarterly*, 40(2), 239–247. <https://doi.org/10.1093/rsq/hdaa041>.
- Kolstad, I., Lujala, P. & Wiig, A. (2022). Internal climate migration in a new era of scarcity. <https://www.cmi.no/publications/file/8432-internal-climate-migration-in-a-new-era-of-scarcity.pdf>.
- Lindgaard, L. & Funder, M. (2017). *Climate change and planned relocation*. Chr. Michelsen Institute. <https://www.jstor.org/stable/resrep15997?seq=1>.
- López-Carr, D. & Marter-Kenyon, J. (2015, January 14). Human adaptation: manage climate-induced resettlement. *Nature*, 517(265–267). <https://www.nature.com/articles/517265a>.
- Lustgaten, A. (2020, July 23). The great climate migration, *The New York Times Magazine*. <https://www.nytimes.com/interactive/2020/07/23/magazine/climate-migration.html>.

- Migration Data Portal (2023, December 23). *Environmental migration*, https://www.migrationdataportal.org/themes/environmental_migration_and_statistics.
- Milman, O. (2016, December 16). Alaska indigenous people see culture slipping away as sea ice vanishes. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/environment/2016/dec/19/alaska-sea-ice-vanishing-climate-change-indigenous-people>.
- Nathan, A. (2019, July 15). Climate is the newest gentrifying force, and its effects are already re-shaping cities. *SITNBoston*. <https://sitn.hms.harvard.edu/flash/2019/climate-newest-gentrifying-force-effects-already-re-shaping-cities/>.
- OHCHR(2024). *Human rights, climate change and migration*-key messages. <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/ClimateChange/materials/KMMigration.pdf>.
- Panda, A. (2020). *Climate change, displacement, and managed retreat in coastal India*, <https://www.migrationpolicy.org/article/climate-change-displacement-managed-retreat-india>.
- Pearson, J., Jackson, G. & McNamara, K. E. (2023). Climate-driven losses to knowledge systems and cultural heritage: a literature review exploring the impacts on indigenous and local cultures. *The Anthropocene Review*, 10(2), 343–366. <https://doi.org/10.1177/20530196211005482>.
- Piggott-McKellar A.E, Pearson, J., McNamara, K.E. & Nunn, P.D. (2020). A livelihood analysis of resettlement outcomes: lessons for climate-induced relocations. *Ambio*. 49(9):1474-1489. doi: 10.1007/s13280-019-01289-5.
- Salazar, D. (2023). *Climate-related displacement: potential protections in U.S. policy*. <https://reliefweb.int/report/world/climate-related-displacement-potential-protections-us-policy>.
- Salifu, A.M. (2021). Climate-induced relocation and social change in Keta, Ghana. *Journal of Social Change*, 13(2), 58–66. DOI: 10.5590/JOSC.2021.13.2.05.
- Siriwardhana, S. D., Kulatunga, U., Samaraweera, A. & Shanika, V. G. (2021). Cultural issues of community resettlement in post-disaster reconstruction projects in Sri Lanka. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 53, 102017. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2020.102017>.
- Smith, A.O. (2009). *Sea level rise and the vulnerability of coastal peoples: responding to the local challenges of global climate change in the 21st century*. https://www.unisdr.org/files/14028_4097.pdf.
- Smith, A.O. (2018). *Disasters and large-scale population dislocations: international and national responses*. https://www.un.org/development/desa/dpad/wp-content/uploads/sites/45/EGM2019_displacement.pdf.
- Smith, A.O. & Arenas, C. (2015). *Post-disaster resettlement the transition to the new community in Gramalote, Colombia*. Natural Hazards Center. <https://hazards.colorado.edu/quick-response-report/post-disaster-resettlement>.
- UNFCCC (2014). *Uruguay: national resettlement plan*. <https://unfccc.int/climate-action/momentum-for-change/lighthouse-activities/national-resettlement-plan>.
- UNHCR (2011). *The 1951 convention relating to the status of refugees and its 1967 protocol*. <https://www.unhcr.org/sites/default/files/legacy-pdf/4ec262df9.pdf>.
- UNHCR (2016). *Frequently asked questions on climate change and disaster displacement*. <https://www.unhcr.org/news/stories/frequently-asked-questions-climate-change-and-disaster-displacement>.
- United Nations (2014). *Migrations, resettlement and climate change in Viet Nam*. https://www.nri.org/images/documents/development-programmes/climate_change/publications/Migration_and_climate_change_BW.pdf.
- Vijekumara, P.A. (2015). *A study on the resettlement planning process applied in post-landslide disaster resettlement projects in Sri Lanka*. https://nbro.gov.lk/images/content_image/pdf/symposia/4.pdf.

- Walelign, S. & Lujala, P. (2022). A place-based framework for assessing resettlement capacity in the context of displacement induced by climate change. *World Development*, 151(105777). <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2021.105777>.
- Wang, S., Wang, H. & Liu, Y. (2022). Climate gentrification: a conceptual framework and empirical evidence in the city of Gold Coast, Australia. *Cities*, 132(104100). <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S026427512200539X?via%3Dihub#preview-section-introduction>.
- Warn, E. & Adamo, S.B. (2014). The impact of climate change: migration and cities in south America. *WMO Bulletin*, 63(2):10-14.
- Watson, J. (2022). Climate change is already fueling global migration. the world isn't ready to meet people's changing needs, experts say. *PBS News*. <https://www.pbs.org/newshour/world/climate-change-is-already-fueling-global-migration-the-world-isnt-ready-to-meet-peoples-needs-experts-say>.
- White House (2021). *Report on the impact of climate change on migration*. <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2021/10/Report-on-the-Impact-of-Climate-Change-on-Migration.pdf>.
- World Economic Forum (2022). *Cities are under strain as climate change drives a new wave of migration*. <https://www.weforum.org/agenda/2022/06/climate-migration-strains-cities-finances>.